

הגרלת הפיס - האם משחק בקוביה או אסמכתא?

נפתלי לבקוביץ'

ראשי פרקים:

- א. הצגת הסוגיה
- ב. הגדרת אסמכתא
- ג. מדוע לשיטת רב ששת אין במשחק בקוביה משום אסמכתא?
- ד. האם ישנו איסור לשחק בקוביה?
 1. שיטת תוספות
 - משחק באמנה
 2. שיטת הרמב"ם
 3. הפסיקה להלכה
- ה. האם ישנו איסור בקניית טפסי פיס ולוטו
 1. סיכום

א. הצגת הסוגיה

הגמרא בסנהדרין (כד :) דנה בדין המשנה של משחק בקוביה:

"משנה. ואלו הן הפסולין – המשחק בקוביה והמלוה בריבית, ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית. אמר רבי שמעון: בתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית, משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית. אמר רבי יהודה: אימתי – בזמן שאין להן אומנות אלא הוא, אבל יש להן אומנות שלא הוא – כשרין.

גמרא. משחק בקוביה מאי קא עביד? – אמר רמי בר חמא: משום דהוה אסמכתא, ואסמכתא לא קניא. רב ששת אמר: כל כי האי גוונא – לאו אסמכתא היא. אלא: לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם. מאי בנייהו? – איכא בנייהו דגמר אומנותא אחריתי."

בגמרא בבבא בתרא (קסח.) נפסקה הלכה **שאסמכתא לא קניא**, ולפי"ז אם משחק בקוביה הוא אסמכתא, הכסף שנלקח במשחק הוא גזול! רב ששת, מודה אמנם שאסמכתא לא קניא, אך משחק בקוביה לטעמו, אינו אסמכתא. אלא עצם הפסול הוא משום שהאדם המשחק בקוביה אינו עוסק **"ביישובו של עולם"**. היד רמ"ה מסביר, שמי שאינו עוסק ביישובו של עולם, אינו עסוק במשא ומתן עם הבריות, ולכן אינו חס על ממונם.

אפשר לפרש אולי, שכל סדר יומו של האיש מורכב מהימורים, השקפתו הכלכלית של האיש מעוותת, וכן יחסו לממון, כיון שברגע אחד הוא מרויח משכורת

שנתית, וברגע שלאחריו מפסיד סכום כפול. לכן אין אנו סומכים עליו בעדות ממון¹.
ובדומה לזה כתב הסמ"ע (חו"מ שע סק"ג) שכיון שאין לו אומנות אינו יודע כמה קשה להרויח ממון, ואינו חושש להעיד עדות שקר.

או אולי ההסבר הוא שהאדם הזה אינו מרגיש חלק מהחברה, ומרגיש שכללי המשחק שלהם אינם חלים עליו, ואינו רואה לנכון להעיד עדות אמת, אף אם בכך יגרם נזק לאחרים.

בפשטות דעת רב ששת היא כדעת רבי יהודה במשנה, שאימתי פסולים, בזמן שאין עוסקים באומנות אחרת, אבל בזמן שיש להם אומנות אחרת, כשרין לעדות. ואכן הגמרא מיישבת את דברי רמי בר חמא שאמנם זאת דעת רבי יהודה, אך חכמים חולקים.

עלינו לברר א"כ מהי הגדרת אסמכתא אליבא דרב ששת, ואליבא דרמי בר חמא, ולפי זה להבין מדוע יש או אין במשחק בקוביה אסמכתא, ומתוך כך נברר האם משחק בקוביה מותר או אסור לפי ההלכה.

ב. הגדרת אסמכתא

רש"י בסוגינתו מפרש את המושג אסמכתא אליבא דרמי בר חמא כ-"דבר שאינו נותן לו מדעתו, אלא סומך על דבר שאינו". ומסביר רש"י את הקישור למשחק בקוביה אליבא דרמב"ח - "שסבור שהוא יכול לנצח, ופעמים שמנצחים אותו".

אליבא דרב ששת, רש"י מביא שתי דוגמאות לאסמכתא:

א. הגמרא בבבא מציעא (עג): "אוביר ולא אעביד, אשלם אלפא זוזי"², אדם שקיבל שדה באריסות, והתחייב לשלם סכום מוסכם מראש לבעל השדה במידה ולא יעבד את השדה.

ב. הגמרא בבבא בתרא (קסח). לגבי "המשליש את שטרון" דהיינו, אדם שפרע חלק מחובו לפלוני, ומבקש מאדם שלישי המקובל על שני הצדדים, לשמור על השטר חוב, ומתחייב לשלם את יתרת החוב עד תאריך מסוים, ואם לא יעשה כן, הצד השלישי ימסור את השטר למלוה, ומעתה יש בידו לגבות את החוב כולו, כולל יתרת החוב שכבר שולמה.

הגורם המשותף לשתי דוגמאות אלה הוא, שהתחייבות האדם ניתנת לקיום ע"י השתדלות מסוימת, דהיינו הדבר תלוי ביכולת האדם, וכיון שהיה בטוח שיוכל לקיים את התנאי ברור שלא התכוון להתחייבות זו ברצינות.

יוצא איפוא, שהגדרת רש"י לאסמכתא אליבא דרב ששת היא: **כאשר יש בידו להשלים תנאו, ואינו מקנה הדבר בלב שלם. וכך כותב רש"י:**

1. לאפוקי מעדות אישה שכן סומכים עליו, עיין גמרא ר"ה (כב). במשנה ובגמרא שם.

2. ברש"י לפנינו מופיע "אשלם במיטבא", אולם תוספות כבר העיר שמדובר בט"ס, וצריך להיות

"אלפא זוזי".

”דסומך על לא דבר דסבור כל זה בידי לעשות ומרישא כי מתני אדעתא דלא יהיב ליה לאסמכתא קא מתני דטועה וסבור לא יבא לידי כך”
 ר”י בתוספות³ (ד”ה כל כי האי) מבאר את דברי רש”י, ובעקבות קושיה מהגמרא בבבא מציעא (עג:), מוסיף להגדרה זו שני מצבים, כאשר בידו לגמרי, הוי אסמכתא אם ההתחייבות היא בתנאי היא מוגזמת, וזה המקרה של אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי, ומצב נוסף שאין בידו לגמרי ”בידו ולאו בידו” שזהו מצב ביניים, ששם הוי אסמכתא אף אם לא הגזים בתנאו. אולם אם בידו לגמרי ולא הגזים לא הוי אסמכתא, כיון שבמקרה זה התכוין למלא אחר ההתחייבות.
 בכל אופן לשיטת רש”י גם לפי דברי ר”י, העיקר באסמכתא הוא שהוי בידו, ולכן אם לא הוי כלל בידו אף אם הגזים - לא הוי אסמכתא.
 לעומתם, רבינו תם בתוספות מבין מהגמרא בבא מציעא (עג:) שאם לא בידו הוי יותר אסמכתא, ומבאר זאת בספר הישר שמה שאינו בידו לעשות עכשו אינו קניין. ומבאר בתוספות שתנאי נוסף הוא שאין בידו להרויח.
 אך תוספות מקשה עליו, ממקום אחר בב”מ (מח:) שם מבואר שהוי אסמכתא אף כשיכול להרויח.

וכנראה בגלל קושיא זאת רבינו תם בספר הישר (סי’ רכ) מבאר אחרת, וכותב שהתנאים לאסמכתא הם: גזים, היינו שמגזים בהתחייבותו. או אם לא הוי בידו. אך מוסיף תנאי נוסף ששני הצדדים אינם מעוניינים בקיום התנאי, אך אם שני הצדדים מעוניינים בקיום התנאי - לא הוי אסמכתא, ומבואר בדבריו שהינו אף כשאינו בידו.

יש לציין, שישנה גם הגדרת הרמב”ם לאסמכתא, שמבוססת על הגמרא בבבא מציעא (סה:), שאומרת ”כל דאי לא קניא” (כל קנין שמבוסס על מילת התנאי ”אם”, לא קונה) ומביאה הרמב”ם בהלכות מכירה (פי”א ה”ו). ולא נאריך בהסבר שיטה זאת כיון שדעת הרמב”ם במשחק בקוביה לכאורה אינה תלויה בהגדרה זאת, ועיין לקמן.

אם כן לפנינו שלוש הגדרות לאסמכתא:

- שיטת רש”י** (עם ביאור ר”י) - 1. כאשר יש בידו להשלים תנאו, אך מגזים בכונה כדי להטעות חבירו, בשביל שיסמוך עליו. 2. בידו ולאו בידו, היינו אין בידו לגמרי, ואז הוי אסמכתא אף אינו אינו מגזים.
שיטת ר”ת - 1. כאשר מגזים בתנאו, בכל מקרה. 2. כשלא הוי בידו ואינו מעוניין בקיום התנאי.
שיטת הרמב”ם - כל דאי הוי אסמכתא.

3. ועיין גם בתוספות עירובין (פב.) ד”ה אמר ר’ יהודה.

ג. מדוע לשיטת רב ששת אין במשחק בקוביה משום אסמכתא?

כמבואר לעיל הגמרא אומרת שלפי רב ששת משחק בקוביה אינו אסמכתא⁴, ואם כן עלינו לבאר לשיטת השונות מדוע לא הוי אסמכתא.

לפי שיטת רש"י ור"י ההבדל הוא כיון שהמשחק בקוביה לא הוי בידו כלל, דאינו יודע אם ינצח במשחק או לא, ולכן אין הוא סומך על כך, והוא מודע לאפשרות שיפסיד, ולכן מקנה לחבירו.

אפשר להבין יפה את ההבדל הזה, ע"י שימוש בדוגמה שמביא התוספות, מהגמרא בבבא מציעא (עד.). לגבי אדם שקיבל מעות מחבירו כדי שיקנה לו יין, ופשע ולא קנה, חייב אותו אדם לפצות את חבירו בתשלום לפי "אפרוותא דזולשפוט" – שזהו מקום הקובע את מחיר היין – ובגמרא נקבע שזוהי דוגמא לאסמכתא. ומסביר ר"י שזוהי אסמכתא כיון שאמנם בידו לקנות היין, אך יכול להיות שלא ימכרו לו, ולכן זה לא בידו לגמרי, ולכן אינו מתכווין להקנות את התשלום לחבירו.

אפשר להסביר זאת⁵ ולהגדיר את ההבדל בין מקרה זה למשחק בקוביה כך, שבמקרה הזה, המציאות שהאדם נכנס אליה כבר קיימת, רק שהוא בעצמו אינו יודע איך היא תשפיע עליו-במקרה שלנו, אם ימכרו לו יין או לא, לכן יש לנו פה "ספק במציאות", ולכן זוהי אסמכתא.

לעומת זאת במשחק בקוביה, כל הספק נוצר ע"י האדם, כיון שהוא זה שזורק את הקוביה, ויוצר את המציאות. לכן פה יש לנו "מציאות של ספק", שהאדם מודע שהוא נכנס אליה ולכן מקנה.

ולפי שיטת רבינו תם בספר הישר – במשחק בקוביה האדם מעוניין שהתנאי יתקיים, כיון שאי אפשר ששניהם ירויחו, וע"מ שיוכל להרויח הוא מוכן אף לשלם אם יפסיד.

ד. האם ישנו איסור לשחק בקוביה?

1. שיטת תוספות

התוספות במסכת עירובין (פב.) פסקו "דשרי לשחק בקוביה" – כיון דקיימא לן לפי המשך הגמרא אצלנו בסנהדרין (כו:), שהלכה כרבי יהודה, ודעתו של רבי יהודה שמחלק בין יש לו אומנות אחרת לבין אין לו, לענין פסול עדות, היא בפשטות כשיטת רב ששת שאין במשחק בקוביה משום אסמכתא.

4. אמנם עיין בהגהות הגר"א שכתב שהרמב"ם לא גרס בגמרא "כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא", ובזה מיישב את שיטת הרמב"ם (עיין לקמן בהסבר דברי הרמב"ם), ולפי"ז אף רב ששת מודה דהוי אסמכתא.

5. שמעתי מהחברותא שלי, שריאל ב.

משחק באמנה

התוספות, כתבו שקנין משחק בקוביה תופס אך ורק אם מניחים בתחילת המשחק את הכסף של שני הצדדים על השולחן. מה שנקרא בלשון התוספות "מעות על פי הדף", ונחלקו בעלי התוספות מה קורה כאשר משחקים באמנה, היינו שלא מניחים את הכסף

תוספות (סנהדרין כו: ד"ה הלכה) כתב שזה אסמכתא, אף לשיטת ר' יהודה שעקרונית אין אסמכתא במשחק בקוביה.

התוספות רא"ש (כד: ד"ה כל) לעומת זאת, חולק ואומר שאינו אסמכתא, אך ללא הנחת המעות אין הזוכה יכול להוציא הממון מידי השני, כיון שבדיבור בעלמא לא קונים.

לפי זה יוצא שלשיטת תוספות משחק בקוביה באמנה יש בזה איסור, ולשיטת התרא"ש לא.

2. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם בהלכות גזילה (פ"ו ה"ז-ה"י) מביא בין יתר הגזלנים מדרבנן:

"המשחקין בקוביה כיצד, אלו שמשחקין בעצים או בצרורות או בעצמות וכיוצא בהן ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבירו באותו השחוק יקח ממנו כך וכך הרי זה גזל מדבריהם אע"פ שברצון הבעלים לקח הואיל ולקח ממון חבירו בחנם דרך שחוק והתל הרי זה גזל. וכן המשחקין בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחבירו כך וכך וכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם".

מבואר ברמב"ם שיש איסור לשחק בקוביה, אמנם יש מקום לעיין מה סיבת האיסור.

מפשוט דברי הרמב"ם נראה שהבעיה במשחק בקוביה היא גזל, משום "שלקח ממון חברו בחינם דרך שחוק והיתול, והרי זה גזל", אבל לא משום אסמכתא, וכ"כ הסמ"ע (חו"מ שע סק"ג).

אך לכאורה לא כך משמע מהרמב"ם בהלכות מכירה (פכ"א ה"ג):

אבל האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתובה זו אני מוכר לך בכך וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך אין כאן קניין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקוביה, וכן כל היוצא בזה.

ברמב"ם שם משמע שהבעיה במשחק בקוביה היא משום שלא סמכה דעתו של הנותן, וזאת הרי הבעיה שיש באסמכתא.

אמנם אם הרמב"ם סובר שיש במשחק בקוביה משום אסמכתא, א"כ משמע שפוסק כרמי בר חמא בגמרא בסנהדרין, אך לא משמע כך ברמב"ם בהלכות עדות (פ"י ה"ד):

"וכן משחק בקוביה והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא הואיל ואינו עוסק ביישובו של עולם הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביה שהוא אבק גזל ולא בקוביה בלבד אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי רמונים וכן לא יונים בלבד אמרו אלא אפילו המשחקים בבמה חיה ועוף ואומר כל הקודם את חבירו או כל הנוצח את חבירו יטול בעליו את שניהן וכן כל כיוצא בשחוק זה והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה הרי הוא פסול וכל אלו פסולין מדבריהם"

מבואר לכאן ברמב"ם שפוסק כרב ששת, וא"כ יש כאן סתירה לכאורה בדברי הרמב"ם.

הרדב"ז (בשו"ת ח"ה סי' ע"ג) נשאל על הסתירות בלשונות הרמב"ם, ותירץ שאמנם הרמב"ם פוסק הלכה כרמי בר חמא שיש במשחק בקוביה משום אסמכתא, אלא שהרמב"ם סובר, בדומה לגר"א הנ"ל, שאין טעם זה מספיק בשביל לפוסלו לעדות, כיון שהוא סבור שעשה זאת בהיתר, כי הרי הצד השני נתן לו את הכסף מרצונו החופשי, ובעצם לא היתה פה שום כוונת זדון. ולכן לגבי פסול עדות פוסק הרמב"ם כרב ששת - שפסול מטעם שאינו עוסק ביישובו של עולם, אך לענין עצם משחק בקוביה סובר הרמב"ם במשחק בקוביה משום אסמכתא. בכל אופן מבואר ברמב"ם שיש איסור לשחק בקוביה.

3. הפסיקה להלכה

השולחן-ערוך בהלכות גזלה (ח"מ ש"ע סי"ב) פוסק שיש במשחק בקוביה איסור גזל מדבריהם. הרמ"א (שם סעי' ג) לעומת זאת חולק על השולחן-ערוך ואומר שפסול המנהג לשחק בקוביה, ופסול לעדות אך ורק אם אין לו אומנות אחרת! יוצא איפוא, שמרן השולחן ערוך תופס את דעת הרמב"ם, והרמ"א את דעת התוספות.

ראוי לציין, שגם לדעת המקילים, אין זה אידיאלי בלשון המעטה, להתעסק בדברים הללו, אין זה מייצג את "תרבות הפנאי" היהודית. עיין פירוש המשניות לרמב"ם במשנה בסנהדרין (פ"ג מ"ג), וכן בריב"ש (בסי' תלב) כתב שהשחוק בקוביה יש בו איסור לכ"ע, "ואפי' לרב ששת דס"ל דליכא אסמכתא בקוביה, מ"מ בודאי שהוא דבר מכוער ומתועב ומשוקץ, ורבים חללים הפיל ועצומים כל הרוגיו".

ה. האם ישנו איסור בקניית טפסי פיס ולוטו

עד כאן עסקנו בסוגיית משחק בקוביה, ובתוכה בהגדרת קנין אסמכתא לפי התלמוד וההלכה. מכאן ואילך נעסוק בזיקה בין משחק בקוביה לבין הגרלת הלוטו השבועית של מפעל הפיס במדינת ישראל. בנושא זה יש מחלוקת בין הראשון לציין, הרה"ג עובדיה יוסף שליט"א, לבין הרה"ג אברהם כהנא שפירא, הרב הראשי לישראל, האם מותר לקנות טופס כזה או לא.

הרב עובדיה יוסף (יביע אומר ח"ז חלק חו"מ סי' ו), נשאל האם מותר מן הדין להשתתף בהגרלת מפעל הפיס. בתשובתו פסק שדין הגרלת מפעל הפיס היא כדין משחק בקוביה, וכיון שכידוע הרב עובדיה פוסק תמיד כשיטת מרן⁶, ובשו"ע פסק כרמב"ם שיש במשחק בקוביה איסור גזל, ממילא הרב עובדיה פסק **שאסור** לקנות כרטיסי לוטו. ומוסיף ואומר יותר מכך - שאף לדעת המקילים בדבר, שהולכים כדעת הרמ"א ומתירים מצד הדין משחק בקוביה, על כל פנים "מכוער הדבר... כי רבים חללים הפיל ועצומים על הרוגיו". ומוסיף עוד שאף בנידון דידן- "ישנם רבים שקונים הרבה כרטיסים, בחשבם אולי מספר אחד ירויח, ולבסוף יוצאים בשן ועין, ומפסידים ממונם ורכושם".

ההשוואה בין הגרלה למשחק בקוביה טעונה ברור, שהרי עניין הגרלה היה נהוג בקהילות ישראל להגריל אפילו ספרי תורה, ומביא הגר"ע יוסף את דברי רבי ישראל מאיר מזרחי בשו"ת פרי הארץ (ח"ב סי' טו), שנשאל ע"י סופר סת"ם, שלא הצליח למכור ספר תורה שכתב, אם מותר לו להגריל את הספר בין מספר משתתפים שמשלמים סכום מועט תמורת הזכות להשתתף בהגרלה זו. והוא התיר לו לעשות כן. על פי זה כתב הרה"ג רבי עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי⁷ **להתיר** את הגרלת מפעל הפיס, כיון שזהו ענין של מזל גרידא, ואינו דומה למשחק בקוביה שם נותן המנוצח את כספו למנוצח, וכשאינו נותן בלב שלם יש בעיה של אסמכתא וגזל, בשונה מהגרלה שאוספים סכומי כסף מכל המשתתפים, ובעצם המרוויחים הם עורכי ההגרלה, ואין בעיה של אסמכתא וגזל.

לעומתו הגר"ע יוסף מחלק בין הגרלות שבהן הפרס מורכב ממעות המשתתפים, ויוצא שהמשתתף במידה שהוא זוכה, הוא נוטל את כספי המשתתפים בהגרלה, לבין הגרלות שבהן הפרס קיים ועומד מלפני - כן, כמו הגרלה על מכונית או דירה, שבזה אין שום בעיה, כיון שהנותן את הפרס מקנה את הפרס בלב שלם לזוכה, ואין לזוכה בעיה של גזל⁸.

וטוען הגר"ע יוסף שדין ההגרלה במפעל הפיס אינו דומה להגרלה על חפץ אלא למשחק בקוביה כיון שכל הכסף שנגבה מאת משתתפי ההגרלה, נמסר מיד עם קנייתו לידי עובדי מפעל הפיס, אך הוא **עדיין שייך למשתתפים**, כי מפעל הפיס נחשב כביכול כמו שלישי ושליח המחזיק את כספי המשתתפים בהגרלה עד שיתברר מי מהם זכה. וכמו במשליש את שטרו - מהגמרא בבבא בתרא שהזכרנו לעיל, יש בזה בעיה של אסמכתא. היינו הכסף שמרכיב את הפרס שבו זוכה בעל הטופס

6. עיין עוד בשו"ת יביע אומר חלק ט' עמוד תכ"ד מדוע לדעתו, אף האשכנזים צריכים לקבל את דעת מרן בארץ ישראל בכל פסיקותיהם

7. חלק ח' חיו"ד סי' ה סע' ג, עמוד פח.

8. קצת צ"ע שלפ"ז עדיין תהיה בעיה של אסמכתא לעורכי ההגרלה שמקבלים את כספי המפסידים, וא"כ כיצד כן נהגו רבים וטובים וצ"ע.

המנצח, הוא עדיין של הקונה, ונמסר לזוכה שלא ברצונו הגמור, ולכן הוא גזול בידו, משום דהוי אסמכתא, ואסמכתא לא קניא.

הגר"ע יוסף רואה במפעל הפיס גוף ממשלתי, שמטרתו לפקח ולעודד הימורים חוקיים, שעובדיו מקבלים את עיקר משכורתם מן המדינה, והם מורשים ע"י המדינה לקבוע את גובה הפרס לפי ראות עיניהם. אך הכסף שנתן קונה הכרטיס תמורת טופס ההשתתפות בהגרלה, שייך לו לכל אורך הדרך, עד שיימסר לזוכה בהגרלה.⁹

עד כאן תורף דברי הרב הגאון עובדיה יוסף שליט"א.

הרב אברהם כהנא שפירא ב"תחומין" (כרך ה' עמ' 301), הגיב על פסיקה זו של הרה"ג עובדיה יוסף. שם הוא מביא שני חילוקים בין הגרלת מפעל הפיס לבין מחלוקת השולחן ערוך והרמ"א בענין משחק בקוביה שעל פיהם הוא מתיר השתתפות בהגרלת מפעל הפיס.

א. במשחק בקוביה, כל אחד מהמשתתפים מניח סכום מסוים על השולחן, ומצפה שבמידה ויזכה, יקבל את כספו שלו ובנוסף גם את תוספת הרווח, ועל כן אינו מקנה בלב שלם את מה ששם על השולחן. אבל בהגרלת מפעל הפיס, המשתתף יודע בבירור שהכסף שהוא משלם תמורת הטופס, לא יוחזר אליו, אלא יגיע למפעל הפיס, שזוכה בכסף לחלוטין¹⁰, וע"כ אין חשש שמא לא התכוין להקנות את הכסף לחלוטין. אכן יש בלבו תקווה שהוא יזכה ויקבל סכום גדול יותר ממה שהשקיע, אך זו תקווה שקיימת אצל כל משקיע בעסק או במניות בבורסה! אך אין שום חשש שהמשתתף בהגרלה שקנה טופס; לא הקנה בלב שלם את הכסף ששילם.

ב. יתרה מזו, תמורת כסף זה, המשתתף מקבל טופס, אן במילים אחרות "תעודת הגרלה" שוות ערך, שיכול למכרה לאדם אחר. הרב שפירא בדרכו המיוחדת מעיר, שספרדי יכול למכרה אף לאשכנזי שלגביו אין איסור בהגרלה אף לשיטת הגר"ע יוסף, אז בודאי שאין חשש לקנין אסמכתא, כיון שמקבל תמורה עבור כספו.

עד כאן תוקף דברי הרה"ג אברהם כהנא שפירא.

יוצא איפוא, שהמחלוקת ביניהם היא, על מהות הגוף שנקרא מפעל הפיס, האם אנו רואים בו שלישי או בלדר, שמתעסק לאורך כל הדרך, עם הכסף של המשתתף,

9. בדברי הרב עובדיה צריך עיון, כיון מפעל הפיס מתחייב בכל שבוע לסכום מסוים, שרק יכול לגדול, ולא לקטון! וא"כ אם מפעל הפיס הוא רק בלדר, כיצד ישלימו את סכום הפרס לאחר שבוע חלש במכירות, אם לא יצטבר הסכום שנקבע לפרסים. משמע א"כ שהפרס ממומן ע"י החברה שנקראת מפעל הפיס, והכסף ממכירת הכרטיסים שייך לחברה (או שהוא שייך למדינה, תלוי בהגדרת הבעלות על חברה ממשלתית ואכמ"ל). ועיין לקמן דברי הגר"א שפירא.

10. ועיין לעיל הע' 9 ראה לכאורה לדבר זה.

שנשאר שלו גם כשהוא אצל עובדי מפעל הפיס, עד שהוא מגיע לזוכה. ומטעם זה הרב עובדיה אוסר, כיון דהוי אסמכתא. או, שזהו גוף שמבצע מיקח וממכר, ומספק סחורה לצרכנים תמורת כספם. ויוצא שהכסף שהמשתתף משלם תמורת הטופס, שייך **מרגע הקניה** למפעל הפיס, ואין בעיית גזל, כדברי הרב שפירא.

ו. סיכום

ראינו שישנה מחלוקת בין הראשונים לגבי הגדרת המושג אסמכתא, ומתוך כך מחלוקת לגבי הקשר בין אסמכתא לבין משחק בקוביה. להלכה, ראינו מחלוקת בין התוספות לרמב"ם ומתוך כך בין השולחן ערוך לרמ"א, האם ישנו איסור לשחק בקוביה. ולענין קניית טפסי פיס ולוטו, ישנה מחלוקת בין גדולי הדור, האם המציאות של ההגרלות הללו דומה למשחק בקוביה אם לאו.